

סימן מ"ט: במאורע מופלא שאירע באיש שנעשה אשה

^{אירע} אירע מאורע מופלא באחד שנשא אשה והולידה בנים, ואח"כ אחרי מחלה ארוכה וממושכה נעשה שנוי בגופו ונתהפך אח"כ מזכר לנקבה, ואח"כ נשאת האשה שהיתה מקודם זכר לאיש בנשואין אזורחיים, והאשה העלובה שנשארה בלי בעל שואלת מה דינה, אם היא מותרת להנשא לאחר.

א

(א)

ויסוד השאלה הוא לכאורה במהות ההיתר דמיתת הבעל, אם הוא מטעם שאין בעל, או מטעם שעצם המיתת פועל חלות היתר. דאי נימא דההיתר הוא מטעם שאין לה בעל א"כ כיון שאין כאן בעל, שהרי אינו איש הרי זה כמיתה והאשה מותרת, אבל אם נימא כצד השני שהמיתה היא המתרת איסור אשת איש, א"כ אף דאין בעל מ"מ כיון שלא מת הבעל ממש עדיין היא אסורה ועומדת והרי היא כאשת איש גמורה לכל הענינים והבא עליה במיתה קאי.

והנה בטור (אהע"ז סימן י"ז) כתב בד"מ (אות ה') וז"ל: כתב מהרא"י בפסקיו סימן ק"ב "אשת אליהו הנביא או אשתו של ריב"ל מותרת ולא מקרי אשת איש אלא אשת המלאך ושריא להנשא ונ"מ אם יזכה איש כמותם" עכ"ל. ולכאורה משמע מדבריו דהטעם הוא כיון דנעשה מלאך א"כ אין כאן בעל ולכן האשה מותרת. אולם אפשר לומר דהתם הוי כמיתה, כיון שאינם נמצאים בעולם הוה הוה כמתים, אבל בנידון דידן כיון דנמצא בעולם הוה אע"פ שנעשה אשה, לא הוי כמת הבעל והאשה אסורה. והנה לכאורה משמע כן בגמרא (קידושין דף י"ג ע"ב) דהגמרא שואלת שם מניין שמיתת הבעל מתרת וז"ל: בשלמא גט דכתיב וכתב לה ספר כריתות, אלא מיתת הבעל מגלף סברא היא, הוא אסרה והוא שרתה והא עריות [כגון אשת אביו וכו'] וכשימות הבעל לא שרא להו שאסורות לקרוביו לעולם, פרש"י שם] דאסר להו ולא שרי להו" ומסיק שם בגמרא מקראי דמיתה מתרת.

והנה לכאורה בשאלה זו הוא השקלא וטריא של הגמרא, דבתחילה אמרינן בגמרא "סברא היא, הוא אסרה והוא שרתה" היינו דכל האיסור הוא מצד שיש לה בעל וכיון שמת ואין לה בעל מותרת מצד הסברא, וע"ז פריך "והא עריות דהוא אסר להו ולא שרי להו" היינו דאיסור אשת איש הוי כאיסור עריות דעלמא, דאע"פ דמת האוסר

נשארת אסורה לעלמא, דהבעל אוסר את האשה ועושה אותה ערוה לעלמא, דאע"פ שמת ואין לו בה אישות עכשיו מ"מ כיון שהיתה אשתו והיה בה איסור אשת איש לא נפקע איסור זה אלא האיסור במקומו עומד כמו באיסור שאר עריות, ואח"כ מסיק בגמרא ומוכיח מקרא דמיתה מתרת היינו דעצם המיתה היא המתיר כמו גט, וכמו בגט דהוי מעשה המתיר כמו כן המיתה הוא מעשה המתיר, וא"כ במקום שאין כאן מעשה מיתה המתרת, אע"פ שאין כאן בעל ואין כאן אישות, מ"מ איסורה הקודם עדיין רכיב עלה, ואסורה ככל א"א דעלמא.

ובפ"ת (אהע"ז סימן י"ז אות א') כתב וז"ל: מתה אשה אחת תחת בעלה מיתה ודאית ושוב חיתה ע"י נביא כמו אליהו לבן הצרפתית ואלישע לבן השונמית, לא פקע זיקת הבעל מעליה ואינה יכולה להנשא לאחר, ויש סעד מעובדא דאשת ר' חנינא בן חכינאי (כתובות דף ס"ב ע"ב), כנה"ג ע"ש. והנה לכאורה משמע מדגקט הדין שלו באשה שחיתה, ולא באיש, משמע דדוקא באשה שחיתה ע"י נביא הרי היא אשתו ואסורה, דבאשה ליכא קרא דמיתתה מפקעת האישות, ולפיכך כשחיתה הרי היא אשת בעלה כמקדם ואסורה לכל העולם, אבל במת הבעל כיון דילפינן דמיתת הבעל מתרת נפקעת האישות והרי היא כמגורשת ואע"פ שחי הבעל אח"כ ע"י נביא הרי היא בהתירה, דמעשה המיתה הפקיעה האישות כמו גט, אבל אם נימא דאשה מותרת במיתת הבעל מטעם שאין כאן בעל ולא משום הפקעת האישות, אם כן כששב לתחיה ועכשיו יש לה בעל היתה צריכה להיות אסורה דהויא אשתו.

והנה ב'ברכי יוסף' כתב וז"ל: ויש להסתפק, אשת ר' זירא כי נשחט בעלה ומת ודאי פקעו קדושיה והותרה לשוק וכי חי ר' זירא למחר היה צריך לקדש אשתו קדושין חדשים דפנויה היא ודמי למחזיר גרושתו דקדושי קמאי גידו הלכו בגט ופנים חדשות באו לכאן, וה"ה בוו שמת בעלה הוי מיתתו מתיר אף מפקיע קדושיה ידיה במיתת הבעל, ואפשר דהיינו דוקא כאשר מת וגשאר מת, אך כשלא נקבר וחי ע"י נביא או חסיד איגלאי מילתא דאותה מיתה לא היתה כמות כל האדם ולא פקעי קדושי קמאי והרי היא אשת איש ולא תפס בה קדושי דאינש דעלמא ובעלה כאשר חי מותר בה מיד כאשר היה בה לפני מותו" ועי"ש שהוכיח מירושלמי דזה לא הוי כמיתה.

והנה נראה מה'ברכי יוסף' שכל ספיקו הוא מטעם דלא הוי כמיתה, אבל אי הוי מיתה גמורה הרי היא כגירושין ופקע האישות לגמרי וכנ"ל, אמנם מדברי הכנה"ג הנ"ל דנסתפק רק אם חיתה האשה אבל אם חי הבעל לא

נסתפק כלל, משמע דפשיטא ליה דהמיתה הוי מיתה גמורה, אלא דנסתפק רק באשה דגם לאחר מיתה לא פקע שאירות, אבל מיתת הבעל דמתרת כמו גט, בודאי אם חי אחר כך ע"י נביא צריכה להתקדש מחדש דהויא כפנויה גמורה.

(ב)

והנה בגמרא (יבמות דף נ"ה ע"ב) איתא: שכבת זרע [דכתיב באשת איש] בא למעט שמש עם מתה "סד"א לאחר מיתה נמי מקרי שארו לחייב עליה משום אשת איש קמ"ל ע"כ. והנה יש להסתפק בביאור הגמרא אם "קמ"ל דלא הוי שארו ולכן אם שמש עם מתה פטור, או אע"פ שהוי שארו גם לאחר מיתה מ"מ פטור הוא במשמש מתה דביאת מתה לא מקרי ביאה. ובתוס' שם (ד"ה לאחר מיתה) כתבו: והא דפשיטא לן בפרק יש נוחלין דאין הבעל יורש את אשתו כשהוא בקבר, הא דפשיטא לן בבעל טפי מבן היינן הך דרשא דהכא דאשמועינן דלאחר מיתה לא מקרי שארו. והנה משמע מדברי התוס' להדיא דסבירא להו כהצד הראשון דהא דפטור במשמש עם מתה הוא מטעם דלא הוי תו שארו ואינה אשת איש עוד דמיתתה הפקיעה האישות ולא מטעם דביאת מתה לא הוי ביאה. אמנם גוף דברי התוס' צריכים להבין, דלמה להו לתוס' ללמד במת הבעל מהא דשימש עם מתה פטור דגם במת הבעל פקע השאירות, הא במת הבעל יש לנו קרא דמיתתו מתירתה ומותרת להנשא לאחר כמו בגט א"כ פשיטא דנפקע השאירות במותו ואינה יורשה בקבר, וצ"ע.

ובתוס' (ב"ב דף ק"ד ע"ב בד"ה מה) כתב שם הריב"ם דלהכי פשיטא ליה דאין הבעל יורש את אשתו כשהוא בקבר משום דשאירות פקע ליה ע"י מיתה כמו ע"י גירושין, והקשו שם בתוס' על דברי הריב"ם מגמרא יבמות הנ"ל דמוכח דלאחר מיתה נמי מקרי שארו וע"ש.

ונראה להדיא דתוס' דב"ב חולקים על התוס' ביבמות, דתוס' ביבמות גרסי שם בגמרא "סד"א לאחר מיתה נמי מקרי שארו" וא"כ ביאור 'הקמ"ל' הוא דלא איקרי שארו, אבל תוס' ב"ב גרסי בגמרא דיבמות שם "סד"א הואיל ומיקרי שארו לאחר מיתה קמ"ל א"כ הביאור דאע"פ דמיקרי שארו גם לאחר מיתה ולא נפקע האישות מ"מ פטור משום דביאת מתה לא מיקרי ביאה.

והנה מדברי הריב"ם שכתב "דלכך פשיטא ליה בבעל משום דשאירות פקע ליה ע"י מיתה כמו על ידי גירושין" משמע להדיא דדוקא במת הבעל ס"ל דפקע שאירות ע"י מיתה, אבל במתה האשה אפשר שגם הוא מודה לשיטתם דלא פקע שאירות וכדברינו הנ"ל. וא"כ לפ"ז קושית התוס' תמוה וכנ"ל דמיתת הבעל ודאי מפקיע השאירות והאיך הוכיחו ממתה האשה למת הבעל. שוב

ראיתי ברש"ש שעמד על דברי תוס' אלו וז"ל: לענ"ד דברי הריב"ם נכונים דכיון דילפינן בקידושין (דף י"ג ע"ב) דמיתת הבעל מתירה להנשא מדאיתקש לגירושין וכן ביבמות (דף נ"ז ע"א) איתא התם [היכא דמית] פקע קנינו א"כ תו לאו שארו הוא, ועוד הרי איתקש לגירושין דנקרא כורת, שכורת בינו לבינה, ועוד, הגע עצמך היכא דנשאת לאחר מיתתו הכי בעלה הראשון שכבר מת יירשנה? וכל הני טעמא לא שייכי במתה היא עכ"ל הרש"ש.

אמנם קושיתו האחרונה לק"מ דודאי גם לדעת התוס' דאם נשאת לאחר דהוי אשת איש של השני נפקעה שאירותו של הראשון, ולק"מ מתוס' יבמות (דף ט"ז ד"ה בני צרות) כמובן, דשאני יבם דהרי יש להיבם זיקה מכבר.

ונראה דבחקירתנו הנ"ל תלוי מחלוקת הריב"ם והתוס', דהריב"ם סובר דמיתת הבעל הוא מתיר כמו גט, וא"כ שפיר יש לחלק בין מת הוא למתה היא, דבמתה היא עדיין לא פקע שאירות, אבל במת הוא מיתתו הוא כגט שכורתת כל האישות, אבל התוס' סברי דהטעם שמותרת במת הוא, הוי מטעם שאין כאן בעל ואם כן כמו כשמתה האשה אין עוד אשתו, ואם במיתתה לא נפקעה השאירות גם לאחר מיתת הבעל לא נפקעה השאירות, והא דמותרת היא לעלמא הוא מטעם דהוא אסרה והוא שרתה כמו שאמרו בגמרא בתחילה, והא דצריכין קרא להתירה במיתת הבעל הוא דלא נימא דהוי כשאר עריות שנאסרות גם לאחר מיתת האוסר וגלי לן קרא דהיכא דאין בעל היא מותרת, אבל לא משום דע"י המיתה יש כאן הפקעה לאישות כמו גט, והא דבעריות אסורות אפילו לאחר מיתת הקרוב הוא משום דהיתה אשתו של קרוב, ועיין בספר חסד לאברהם להגרא"ח (מהדו"ת סימן י"ד) שכתב להדיא כדברינו וז"ל שם: וכיון דאפקא קרא לא"א מדין עריות שנאסרו גם לאחר מיתה, ממילא הדריגין למאי דפסיקא לן מסברא דכל שאינו בעולם אזל ליה איסורא דא"א שנאסרה מחמתו בעודו בעולם עכ"ל.

ולפ"ז בעובדא דידן ג"כ תהיה מותרת לפי שיטת התוס' כיון דהטעם דמותרת במת בעלה משום דאין הבעל בעולם, וא"כ גם כן כיון שנשתנה לנקבה אין כאן בעל והאשה מותרת.

(ג)

אמנם מצאתי בקובץ הערות להגאון הקדוש ר' אלחנן ווסרמן זצוק"ל (סימן מ"ו) שכתב לתרץ קושית הרש"ש הנ"ל, דהתוס' סברי דהא דאיתקש מיתת הבעל לגירושין אינו אלא לענין היתר דכמו דגט מתיר הכי נמי מיתת הבעל מתירה אבל לענין שאירות לא איתקש. ולפי דבריו, דגם לשיטת התוס' מיתת הבעל כורתה מאיסור

אשת-איש אי"כ בעובדא דידן ולא הוי כאן מיתה, עדין באיסורא קיימא, אמנם לביאורו קשה מדוע לא נימא אין היקש לחצאין, וצ"ע.

והנה בקובץ שיעורים חלק ב' מהגאון הג"ל הביא דברי מהר"א הג"ל ושוב הביא מחלוקת בדינא דמיתת הבעל, ח"ל שם: ובטור יו"ד סימן רס"ז בשם הרמ"ה דגר שמת והניח עבדים קטנים והגדילו אח"כ אין להם תקנה דכיון שלא הותרו בשעת מיתת האדון אינן ניתרין אח"כ, ובב"י שם חולק ע"ז דהעבדים הקטנים ניתרין אח"כ ע"ש ומסביר שם, דהא דמיתת הגר מתרת עבדיו הוא מג"ש דילה לה' מאשה דעבדו דגר כאשרו דמיתת האדון מתרת קנין איסור של עבדות כמו מיתת הבעל וסובר הרמ"ה דעצם מיתת הבעל הוא מעשה המתיר ואינה מתרת אלא בשעתה כמו גט דאינו מתיר אלא בשעתו וכמו כן מיתת האדון כיון דילפינן ממיתת הבעל וכו', ולכן כיון שהעבדים היו קטנים בעת שמת האדון ואינם יכולים לזכות בעצמן אז לכן אין להם תקנה, והב"י סובר דהיתר מיתת הבעל הוא על ידי שאין לה בעל וכמו"כ מיתת האדון וא"כ בעבדים קטנים כיון שהגדילו אח"כ ואין להם אדון מותרים וכן עצמם בני חורין דהרי גם אח"כ אין להם אדון, וא"כ אפשר לומר כן גם הכא כיון דעכשיו אינה אשת רעהו מותרת, וצ"ע ע"ש.

(ד)

ועיין במנ"ח (מצוה ר"ג) שכתב בא"ד וז"ל: וגם נחא לי דברי בעל תה"ד שכתב דאשת אליהו ואשת ריב"ל מותרת ולא נקראת אשת איש רק מלאך, ולכאורה נהי דלא תפסי קדושין ממלאך דלא נקרא איש, מ"מ אם היו בה קדושין גמורים היאך נפקעו, הלא למיתת הבעל צריכים ילפוטא בקדושין שיתיר, ובה נחא כיון דאין תופסין קדושין א"כ ממילא נפקעו הקדושין ע"כ. הנה מדברי המנ"ח נראה דסובר דמיתה היא המתיר כמו גט, ואף שהבעל נעשה מלאך ואין כאן בעל, מ"מ כיון שאין כאן המתיר דמיתה נשארה באיסורה הקודם, ולכן הוכרח לומר שהטעם הוא משום כיון שלא הפסי, פקעי, ולכאורה יש לתמוה על דברי המנ"ח, דאנן לא מצינו הדין דפקעי רק אם נעשה השנוי באשה, אבל אם נעשה השנוי באיש לא מצינו הדין דפקעי, ומצאתי שהעירו בזה ב'אוצר הפסוקים' סימן י"ז שם, והניחו בצ"ע, אמנם נראה דברי המנ"ח נכונים לא רק לפי שיטת רש"י שם (יבמות דף מ"ט) כמו שתופס המנ"ח, אלא אף לשיטת התוס' דחולקים על רש"י, דיש לומר דהתוס' סברי דדוקא היכא דלא תפסי מצד איסור כמו ערוה וכדומה, שם יש לומר דלא פקעי אבל היכא דהוי חסרון מצד עצם המציאות דכאן דנעשה מלאך דחסר מציאות בעל בודאי פקעי לדברי הכל, דהמחלוקת בדין פקעי בין רש"י ותוס' שם הוא: אם

מה שאמרה התורה שאין קדושין תופסין בעריות אפשר היינו דוקא שא"א לעשות חלות קדושין על ערוה, אבל היכא דכבר נעשתה אשתו מקודם והיה לו בה כבר קנין אישות, קנינו נשאר ולא נפקע, או שאפשר שהתורה אמרה שעררה אינה בת אישות כשם שא"א לקדשה א"א שתתקיים בה אישות, וזהו מחלוקת רש"י ותוס', אבל באופן שחסר כאן אשה או בעל מצד המציאות ולא מצד איסור, הכל מודים שפקעי, דכמו דמלאך אי אפשר לו לקדש דלמלאך לא נתנה התורה דין קדושין, והדין קדושין הוא רק באדם, וא"כ הרי הוא כמו עכו"ם, שהרי כתבה התורה "כו יקח איש" וכיון שאינו איש א"א שתתקיים אישות עמו, ולפ"ז בנידון דידן כיון שנשתנה ונעשה אשה א"א שתהיה לאשה אישות באשה וא"כ בודאי לדברי המנ"ח הג"ל הקדושין פקעי והאשה העלובה מותרת, אמנם עצם דברי המנ"ח עדין צ"ע דאם נאמר פקעי גם באיש א"כ אמאי צריכין לימוד למיתת הבעל אמאי לא נימא פקעי וצ"ע.

ב

(א)

והנה בשו"ת בשמים ראש (תשובה ש"מ) דן שם בדבר חדש בענין איש שנחתכו הבצים והגיד לגמרי שנשא אשה והיא לא ידעה מזה אם קדושיו הוי קדושין או אפילו בזה נאמר אשה בכל דהו נחא לה וכו', וכתב ח"ל שם: עד שאתה שאלני אם היא בסתם מתקדשת בכך, שאלני אם שניהם רוצים, שאפשר שאין אשה מתקדשת אלא למי שיש לו זכרות והוא כאשה דמי שאין אשה נושאת אשה אפילו ברצונה ובקדושין שאין מסורין לביאה כלל אפילו אביי מודה שאין כאן קדושין.

וביאור דבריו, דכל המחלוקת בקדושין שאין מסורין לביאה הוא דוקא היכא דהאשה ראויה לביאה אלא שהאיסור מונע, ולכן בחייבי לאוין לכו"ע ס"ל דהוי קדושין, אבל היכא שאי אפשר להיות ביאה במציאות הכל יודו דלא הוי קדושין, וע"ש שמסתפק לומר דמהאי טעמא אם נכרת הגיד והבצים לגמרי אחרי הקדושין אפשר דהקדושין יתפקעו, ומסיק ח"ל: אבל הדומה להתיר בלא גט אם נעשה זה לאחר קדושין ולומר דגוף חדש אתי וכאשה דמי זה קשה בעיני ואין ולא ורפי' ביד"י ע"כ. הרי שפתיו ברור מללו דאם נתפוס דנעשה אשה ודאי דנתבטלו הקדושין בלי שום ספק כלל, אבל ספיקו הוא בנחתכו הגיד והבצים אם הוי כנעשה אשה או לא, ולפי דבריו בנחתכו הבצים והגיד לגמרי דמסתפק לומר דהוי כנעשה לאשה יפקעו הקדושין ואינה צריכה גט, האם נימא נמי דנעשה כאשה לכל הדברים לענין מצוות וירושא שאינה יורשת במקום את, ומסתבר דאפילו לדבריו רק לענין הפקעת הקדושין נחשב כאשה משום שאינו יכול להיות חיי אישות.

אבל באמת דבריו תמוהים מאד ולא מר בר רב אשי חתום על התשובה. דדמיונו שמדמה נכרת הגיד לאשה, תמוה וזר. ומה שרוצה לדמות לקדושין שאין מסורין לביאה הגנה אין לזה שום שייכות, דשם אין הטעם כיון שאין יכול לעשות ביאה אינם קדושין, אלא הטעם הוא כיון דהאיסור נעשה על ידי קדושין אין זה קדושין, דקדושין הפועלים איסור והתרחקות אינם קדושין, וכמו שכתבו התוס' דבחיבי לאחין קדושין תופסין כיון דהאיסור לא נתהוה ע"י הקדושין לא הוי בכלל קדושין שאין מסורין לביאה, ובמי שנחתך הגיד והביצים שלו לא שייך כלל הדין דקדושין שאינן מסורין לביאה, ואין ספק דלגבי מצוות ולגבי ירושה יש לו דין איש, וא"כ איך שייך דלדון שם דין הפקעת האישות ולדמותו לנעשה לאשה, וצ"ע.

(ב)

והנה בנידון דידן אמנם יש להסתפק גמי אולי זה האיש שנשתנה אין לו דין אשה אלא דין אנדרוגינוס, אולי היו בו סימני זכרות ונקבות ועכשיו נתבוצצו סימני הזכרות, ואף דאנדרוגינוס מבואר במשנה (יבמות פ"ב ע"א) דאנדרוגינוס יש לו סימני זכרות וסימני נקבות, ובאיש זה נראו רק סימני זכרות לבר, אבל אפשר שהיו לו סימני נקבות אלא שלא נראו כל כך מבחוץ, ובאנדרוגינוס פליגי תנאי אם דינו כזכר או כנקבה, והמחבר באה"עו (סימן מ"ד סעיף ה') כתב: טומטום ואנדרוגינוס שקידשו או שקידשם איש קדושהם ספק וצריכים גט מספק והרמ"א חולק שם והביא בשם י"א דאנדרוגינוס ודאי זכר, אלא שזה אי אפשר בנידן כיון שהוליד בנים, ואנדרוגינוס אינו יכול להוליד. ועיין בחסדי דוד בהלכות בכורים (פ"ב שם) שכתב: שאנדרוגינוס אינו ראוי להוליד, דאם היה ראוי להוליד יש לו סימן, ומשו"ה פסק הרמב"ם בהלכות יבום דאינו חולץ ומיבם, ואחריו נמשכו כל המפרשים לומר בפשיטות דאנדרוגינוס אינו מוליד עכ"ל.

ואף שכתב שם שחכמי המחקר כתבו להיפך שראוי הוא להוליד, והביא שם מ'ספר מעשה טוביה הרופא' הובא ג"כ בספר קרבן נתנאל יבמות (שם סוף פרק הערל) בחלק עולם קטן פ"ה שכתב בשם כמה ספרים שהיה מעשה באנדרוגינוס שהיו נשואות לאנשים ותלדנה בנים ובנות ואח"כ נושאים להם נשים והולידו ג"כ בנים ובנות וכו' ועיי' בחסדי דוד שכתב שיש כמה מיני חלוקים באנדרוגינוס, דודאי אנדרוגינוס שהוא מין אדם אלא שנתוסף בו אותו התוספות אינו ראוי הזכר להוליד ולא הנקיבה לילד שהתוספות ההוא מגרע כחו והוא על דרך 'כל יתר כנטול דמי', אלא דיש עוד מין אנדרוגינוס שיש לו שני כיסים להוליד ולילד אלא דהוא בריה בפני עצמו הוא ואינו לא מין זכר ולא מין נקיבה, אלא דהוא לא שכיח

באדם אלא מיעוטא דמיעוטא ע"כ.

והנה לפנינו לפי דברי חסדי דוד הנ"ל כיון שהוליד, ודאי אינו אנדרוגינוס, [אמנם עיין בתשובת ח"ס תשוב' כ' שהביא מספר בעל שער השמים שהוא מוליד] ולהסתפק שהוא ממיעוטא דמיעוטא שיש לו שני כיסין להוליד ולילד, דכיון דהוא בריה בפני עצמה לכאורה קדושיו אינם קדושין, אמנם עיין ברמב"ם פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה ט' ובמפרשים שם.

והנה בנידון דידן שהיה ברור לכל יודעיו ומכיריו שהוא זכר ודאי, אלא שאח"כ נשתנה שנשרו שערות וקנו צמחו לו שדים, שזה יכול להתהוות ע"י מחלה, או על ידי זריקות סממנים, ושיאבד אבר הזכרות הגיד עם הביצים ויהיה לו אבר נקיבות זהו אפשר דוקא ע"י נתוח על ידי רופאים ופשוט דהוא באמת ודאי זכר וצריכה גט מן התורה ואשתו אשת איש ודאית ואין לה תקנה אלא ע"י שתשיג גט ממנו.

וכשהצעת הדבר לפני הרופאים המומחים בעניני ההולדה, כולם הסכימו שאפילו בזכר ודאי ע"י זריקת סממנים הנקראים 'הורמונים' אפשר שינשרו שערות וקנו ויגדל שדים, ואפשר עוד שאבר הזכרות יכול להתקטן אבל שיסתלק אבר הזכרות לגמרי ויתהווה רחם ונקבות ממש כמו באשה זה א"א, בלתי ע"י ניתוח שעושים שם נקב באותו מקום, ובודאי באופן זה לא נתהפך להיות נקיבה ובודאי זכר הוא ואינו אשה כלל. וא"כ בענינינו מסתמא עשו ג"כ ע"י זריקות 'הורמונים' וניתוח והוא באמת זכר ודאי ואפילו היה אנדרוגינוס ג"כ אשתו צריכה גט מספק.

והנה הפנ"י בקדושין (דף י"ג ע"ב) כתב ח"ל: תוספות בד"ה לכ"ע בעשה, אומר ר"י דאיכא עשה באשת איש כגון ודבק באשתו ולא באשת חבירו וכו' עכ"ל, ונראה דלפ"ז אפילו להמסקנא דבישראל איכא קרא דמיתת הבעל מתיר אפ"ה בב"נ אסור מעשה ד'ודבק' וכו' עכ"ל.

והנה דברי הפנ"י תמוהים מאד מהא דאיתא בגמרא סנהדרין (ג"ז ע"א) וי"ל: דעכ"ר מצווה על הגזל, גנב וגזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן וכו' וכתב רש"י בד"ה על הגזל וי"ל כך הוא מצות בן נח, גנב וגזל וכן יפת תואר דהוי גזל שגוזלים את אשתו במלחמה ע"כ, הרי מבואר להדיא דאיסור אשת איש דעכ"ר הוא משום גזל כיון שהוא קנאה אסור לאחר משום גזל וא"כ כיון דמת בעלה העכ"ר ופקע קנינו אין שייך כאן איסור גזל ולא צריכים קרא להחמיר לאחר מיתת הבעל.

ובאמת מבואר להדיא בגמ' סנהדרין (ג"ח ע"א) דגם בנכרית אחר מיתת בעלה ליכא איסורא דאשת

על הבן היא אסורה משום אמו, וכן מוכח מהא דדרש שם אליבא דר"ע שמפרש קרא דאת אביו, הכוונה לאשת אביו, ומקשה שם בגמרא אי הכי היינו באשתו ולא באשת חבירו, ומתוך דהקרא קאי לאחר מיתת אביו, הרי דלאחר מיתת מותרת לכל שאר עכ"ם ורק אסורה על בנו משום אשת אביו, הרי מוכח דגם אשת עכ"ם מותרת אחר מיתת בעלה, וצ"ג.]

איש, דאמרינן שם על הא דתניא, על כן יעזב איש את אביו ואת אמו, ר' אליעזר אומר אמו, אחות אמו, שעכ"ם מצוה על אחות אמו, ומקשים שם ואימא אמו ממש, היינו באשתו ולא באשת חבירו, ואימא לאחר מיתתה, ע"כ, וקושיית הגמ' דנוקי באמו ממש, היינו היכא דמת אביו דליכא איסור אשת איש ואז אסורה משום אמו, הרי מבורר להדיא דלאחר מיתת הבעל אין אשתו אסורה בעכ"ם ולכל עכ"ם מותרת ורק

סימן נ: אם אפשר לברך שבע ברכות בלא נוכחות החתן או הכלה

לברך את הברכות, אף אם מאיזה סיבה החתן והכלה אח"כ אינם יכולים להיות נוכח בסעודה.

ועיין בערוך השולחן שם (סעיף ל"ז) שכתב ח"ל: כיון שאוכלים כולם הסעודה שהתקינו לחופה וכיון שכולם אין ביכולתם לשמוע הברכות מפי המברך בשולחנו של החתן לכן יברכו בפני עצמם הו' ברכות ואע"ג דהחתן והכלה לא ישמעו הברכות מפי אלו מ"מ אין זה כלום, דזה מה שנהגו להביא את הכלה לשמוע הברכות אין זה לעיכובא אלא מנהג יפה לפי שהברכה על הצלחת שניהם, ולכאורה משמע מדבריו דסובר דכיון דעיקר הסעודה נתקנה בשביל החתן והכלה יכולים לברך אע"פ שאינם נמצאים שם דעיקר הברכות על הצלחת שניהם, אמנם אפשר לצדד דדוקא כשהחתן והכלה נמצאים שם בבית הסעודה ומשתתפים בסעודה שהוכנה בשבילם יכולים לברך אע"פ שאין שומעים אבל במקום שאין שם החתן או הכלה אין זה סעודת חתן וכלה ואין יכולים לברך.

ובספר 'עור הקודש' הנדפס באה"ע"ו (שם סעיף ח') מסתפק במעשה שבא ע"י שהכלה לא היתה נוכחת בתחילת הסעודה בסעודה שלישית בשבת, אם יכולים לברך שבע ברכות על מה שנשתתפה הכלה בסוף הסעודה שהיתה נמשכת עד מוצאי שבת, ועכ"פ משמע מדבריו שאם לא נשתתפה הכלה כלל בסעודה שאינם יכולים לברך, ומה שמשמע מדבריו שם, שאם החתן או הכלה לא אכלו מהסעודה אע"פ שהיו שם דאין לברך, יש לעיין בזה דלכאורה אין צריך שהחתן והכלה שיאכלו בסעודה, אלא רק אם הסעודה הוכנה בשביל שמחתם אע"פ שהם בעצמם אינם אוכלים בסעודה וכמו שהזכרנו לעיל בשם 'ערוך השולחן' דכיון דאוכלים כולם מהסעודה שהתקינו עבורם וכו', והחתן והכלה נוכחים שם יכולים לברך לפי שהברכות על הצלחת שניהם.

כלה שחלתה ואינה יכולה להיות נוכחת אצל סעודת שבע ברכות, אם יכולים לברך את שבע הברכות בלא הכלה, וכמו כן אם החתן לא יכול להיות נוכח, אם יכולים לברך בנוכחות הכלה לבדה.

והנה איתא בגמרא (סוכה כ"ה ע"ב) דחתן ושושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל שבעה, מ"ט? משום דבעי למיחד, וליחדו בסוכה וליכלו בסוכה? אין שמחה אלא במקום סעודה, וליעבדו חופה בסוכה וכו' רבא אמר משום צער חתן עכ"ל הגמרא, ועי"ש ברש"י שכתב "שהמקום צר ופתוח ואין לה אלא שלש דפנות ובוש לשחק עם כלתו". והנה מהא דקא אמרינן בגמרא שהסוכה אינה ראויה לחופה משום צער החתן שאינו יכול לשמח עם כלתו ופטור משום זה כל שבעה ממצות סוכה, אם כן יש ללמוד מזה שכל שכן אם הכלה אינה נמצאת שם שאין כאן שמחת חופה ובודאי שאין מברכין, וכן משמע מתוס' שם ד"ה אין שמחה שכתבו ח"ל: משמע מכאן דאם יצא חתן מחופתו ואפילו כלתו עמו והולכים לאכול בבית אחר דאין מברכים שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים כיון דאין שמחה אלא בחופה, ובפ"ק דכתובות (דף ז' ע"ב) אמרינן נמי, מברכים ברכת חתנים בבית חתנים, משמע דוקא במקום חופה דהוא בית חתנים וכו' עכ"ל. משמע נמי מדבריהם דשמחת כל שבעה הוא כעין שמחת חופה ובלי הכלה כיון שאין שמחת חופה לכן אין מברכין.

וכן הביא הטור בשם הרא"ש (באה"ע"ו סימן ס"ב) שאין מברכים שבע ברכות אלא במקום עיקר ישיבת חתן וכלה שהוא קרוי חופה, ולא במקום באקראי בעלמא.

והנה לכאורה מדברי 'ערוך השולחן' משמע שס"ל שגם אם רק הסעודה היא לכבוד החתן והכלה יכולים